

jde o jeho vlastní koncepci, konfrontace neomarxistických perspektiv a pokračující recepce weberovských témat s různými aktuálními směry, vedla nakonec k orientaci na civilizační analýzu. Recepce Eisenstadtových myšlenek byla však u Willfrieda spojena se specifickými zájmy. Zabýval se mnohem víc problematikou různorodých modernit („multiple modernities“) než srovnáním historických civilizací nebo jejich axiálních počátků. V kontextu bližší analýzy moderních společensko-kulturních formací pak zdůrazňoval, že civilizační hledisko je sice nutnou a klíčovou součástí širšího vztahového rámce, ale nelze ho vidět jako soběstačné paradigma. Civilizační faktory, dědictví a trajektorie chtěl vždycky pochopit v souvislosti s globálními konstelacemi a historickou kontingencí. Za zvlášť důležité styčné pole mezi civilizačními vzorci a historickými kontexty považoval proměnlivé vztahy mezi náboženstvím a politikou, a touto tematikou se také na empirické úrovni soustavně zabýval, v neposlední řadě – jak už zmíněno – v rámci výzkumu a diskusí evropské identity a integrace.

Nejucelenější formulaci Willfriedova badatelského programu v poslední fázi jeho života představuje krátká, ale velmi obsažná kniha *Politik und Religion in einer sich globalisierenden Welt*, jež vyšla v nakladatelství Verlag für Sozialwissenschaften v roce 2008. Skládá se z přepracovaných verzí tří přednášek, které se konaly na katolické univerzitě v Eichstättu a v Antverpách. Sám titul je programovým shrnutím, ale detailnější výklad na konci druhé kapitoly stojí za bližší povšimnutí. Jde o vztahy mezi náboženstvím a politikou v souvislosti s formací národní identity a nacionalismu, a o hlavní determinanty, které je při srovnávacím studiu této problematiky třeba vzít v úvahu. Willfried uvádí na prvním místě různé civilizačně podmíněné kombinace náboženských a sekulárních aspektů, které ovlivňují moderní národotvorné procesy a nacionalistické ideologie i mentality. Za druhé je však nutno počítat s tím, že možnost fundamentalistické radikalizace je zakotvena v tradicích axiálních civilizací, a že se může týkat jak náboženských, tak i sekulárních aspektů. A za třetí se nedávné a současné radikalizační procesy odehrávají ve světě poznamenaném

globalizující dynamikou v různých podobách. Patří k nim nejen proměny a výkyvy globálního kapitalistického hospodářství, ale také kolonizace, dekolonizace a jiné mutace mezinárodních i mezicivilizačních vztahů.

Na závěr zbývá ještě dodat, že Willfried už v roce 2011 vypracoval plány na ročenku, „Yearbook of European and Global Studies“, která by měla vycházet v angličtině, pod záštitou Ústavu Willyho Brandta ve Vratislavi. Na tomto projektu se dále pracuje; první číslo ročenky vyjde v roce 2013 v nakladatelství Edinburgh University Press. Jeho tematické těžiště představuje vztah mezi náboženstvím a politikou, a číslo bude zároveň prezentováno jako sborník prací na Willfriedovu památku.

Jóhann Páll Árnason

Miloslav Petrusek (1936–2012)

Dvacátého devátého srpna jsme se naposledy rozloučili s profesorem Miloslavem Petruskem. Narodil 15. září 1936 roku ve Zlíně vystudoval filozofii na brněnské univerzitě, většinu své akademické dráhy pak zasvětil Univerzitě Karlově. V 60. letech patřil ke skupině badatelů obnovujících tradici české sociologie, v té době se mj. zúčastňuje prací Machoninova týmu. Po roce 1968 zůstal jakožto jeden z mála profesionálních sociologů na katedře sociologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, začátkem 80. let byl však odsunut na stanovisko knihovníka. I když nikdy nepřestal vědecky pracovat, normalizace ho připravila o potenciálně nejtvořivější léta života. Nicméně také v tomto období dokázal napsat a vydat v samizdatu knihu *Alternativa* (1986), a dokonce vydávat sociologický časopis *S-obzor*.

Po Sametové revoluci se mohl Miloslav Petrusek konečně vrátit na Univerzitu Karlovu, získat dávno zaslouženou docenturu a poté profesuru, stát se spoluzakladatelem a později i děkanem Fakulty sociálních věd, a v letech 1997–2000 prorektorem Univerzity Karlovy. Jeho pedagogická činnost z něj učinila obdivovaného a milovaného učitele všech porevolučních generací českých sociologů. Nemáme

zde dostatek místa na výčet všech jeho akademických a společenských aktivit, nemůžeme se ovšem nezmínit o tom, že profesor Petrusěk byl členem i naší redakční rady a už od prvních čísel se stal nepostradatelným přispěvatelem Historické sociologie. Během času ho stále více nudily a unavovaly četné oficiální akademické povinnosti, a snažil se jim proto, pokud to bylo jen trochu možné, vyhýbat a dělat to, co opravdu chtěl a měl rád – učit a psát. Díky tomu se jeho knižní bibliografie, započatá *Sociometrií* z roku 1969, v poslední době obohatila o celou řadu prací, publikací *Společnost pozdní doby* (2006) počínaje a před několika měsíci vydanou *Českou sociologií v exilu* konče.

Podobně stručný životopis nemůže vystihnout celou povahu fenoménu Miloslava Petruska – postavy, která zásadním způsobem ovlivnila porevoluční českou sociologii. Tím, co z něj učinilo výjimečnou osobnost českých společenských věd, byla pochopitelně jeho kultura a erudice. Nejde přitom pouze o výbornou znalost sociologie, jak současné, tak též klasické, navíc nejenom západní, nýbrž i regionální – české, polské a ruské – také o znalost hudby a lásku k ní, obdiv k výtvarnému umění a literatuře. Zejména své široké literární zájmy přitom dokázal skvělým způsobem využít přímo ve své vědecké tvorbě. Nicméně ani toto ještě nevysvětluje sílu jeho osobního vlivu. Samozřejmě, uměl krásně a zajímavě mluvit, neváhal občas užít až teatrálních gest, měl přitom ale smysl pro humor a sám sebe nebral přehnaně vážně. K jeho oblibě nesporně přispívala i tolerance: nikdy se nesnažil za každou cenu přesvědčit někoho, s kým nesouhlasil – neměl

prostě ani ten nejmenší pocit, že právě on a jenom on musí mít pravdu. Nejdůležitějším však v tomto ohledu zůstává něco, co možná zazní banálně: profesor Miloslav Petrusěk měl rád lidi a jeho všeobecně známá laskavost a velkorysost nikdy nebyla pouhou pózou.

S profesorem Miloslavem Petruskem jsem se seznámil v roce 1995, když se ve Varšavě zastavil cestou na konferenci v Toruni, jejímž tématem byly dějiny polské sociologie. Pravidelná výměna literatury a občasná setkání přerostly v přátelství, i když hlavně korespondenční. V tomto směru byl v profesoru Petruskovi pozorovatelný vliv jeho manželky, doktorky Aleny Miltové, jeho životní opory, s níž sdílel nejen povolání sociologa, ale také onu vášň pro hudbu a umění. Byla to nejspíš právě ona, kdo dbal na to, aby žádné dopisy nezůstaly nezodpovězeny a příslušné knihy byly poslány včas.

Miloslav Petrusěk už dlouhou dobu trpěl vážnou srdeční nemocí, na jaře však psal, že se cítí lépe, a tak nic netuše jsme s ženou jeli na prázdniny. Doma čekala neposlaná kniha, z cesty jsme pak přivezli pohlednici z Bělehradu – plánovali jsme ji poslat s ostatními tiskovými, které jsem měl teprve sehnat. Vraceli jsme se v úterý 21. srpna odpoledne a cestou domů jsme ještě stačili vyzvednout z poštovní schránky pohlednici od Petruskových z Kutné Hory. Když jsem však večer zapnul počítač, našel jsem v poště nečekaný a zdrcující e-mail od doktorky Miltové: profesor Miloslav Petrusěk zemřel v neděli, 19. srpna roku 2012.

Jaroslav Kilia, Warszawa